

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઈન્દર સિંહ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય

એપ્રિલ, ૧૦, ૧૯૬૭

[કે.સુબ્બારાવ ચીફ જસ્ટિસ, એમ. હિદાયતુલ્લા, આર. એસ. બચાવત, જે.એમ.શેલાટ

અને સી. એ. વૈદ્યલિંગમ, જસ્ટિસ]

એક્ટ:

પેપ્સુ ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ, ૧૯૫૫ (૧૯૫૫નો પેપ્સુ ૧૩) કલમ ૩૨-એફએફ-હિન્દુ અવિભાજિત પરિવાર દ્વારા માલિકીની મર્યાદા, જો તેના સભ્યના અધિકારને ઠરાવે છે-જો કલમ ૧૯નું ઉદ્દાગમ કરે છે અને કલમ ૩૧-એ દ્વારા સંરક્ષિત છે.

ભારતના બંધારણની કલમ ૧૯ અને પેપ્સુ ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ એક્ટની કલમ ૩૨-એફએફની ૩૧-એ-માન્યતા પેપ્સુ ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ હેઠળ વધારાની જમીનની ખાતરી કરતી વખતે, અપીલકર્તાઓ, એક હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારની માલિકીની ૩૦ એકરથી વધુની વધારાની જમીનને વધારાની

જાહેર કરવામાં આવી હતી.વધારાની રકમની ખાતરી કરવામાં સત્તાવાળાઓએ પરિવારના કર્તા દ્વારા નોંધાયેલા ખત દ્વારા બહારના વ્યક્તિને જમીન ટ્રાન્સફર કરવાની અવગણના કરી હતી. અપીલકર્તાઓએ નિષ્ફળ રીતે રિટ પિટિશન દાખલ કરી. આ અદાલતમાં અપીલમાં, અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે કલમ ૩૨-કે. કે. હિંદુ અવિભાજિત પરિવારમાં સહ-ભાગીદારને તેના સંપત્તિના અધિકારોથી વંચિત રાખે છે. જેમાં તે જમીન માલિકના વંશજોના પોતાના માટે સ્વીકાર્ય વિસ્તારનો દાવો કરવાના અધિકારને છીનવી લે છે અને તેમને માત્ર પરિવારના વડાને સોંપવામાં આવે છે જેથી માત્ર કલમ ૧૯ (૧) (એફ) હેઠળ મિલકત રાખવાના અધિકારનું ઉદ્ધન ન થાય, પરંતુ પરિવારના વડાની તરફેણમાં ભેદભાવ પણ થાય છે, જેનાથી કલમ ૧૪નું ઉદ્ધન થાય છે અને તે કલમને કાયદો ન કહી શકાય, જેનો ઉદ્દેશ કૃષિ સુધારણા છે અને તેથી, કલમ ૩૧-એ દ્વારા સુરક્ષિત નથી.

ઠરાવ્યું અપીલ નિષ્ફળ થવી જોઈએ.

પ્રીતમ સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [(૧૯૬૭) ૨ એસસીઆર ૫૩૬] માં આ અદાલતે કલમ ૩૨-એફએફની માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે તે કલમ ૧૯ હેઠળ કોઈપણ પડકાર સામે કલમ ૩૧-એ દ્વારા સુરક્ષિત છે. જો કલમ ૩૨-એફ. એફ. હેઠળ વધારાની જમીનની ખાતરી કરવા અને આવી વધારાની જમીનના સંપાદનના હેતુ માટે જમીનના હસ્તાંતરણ અથવા નિકાલની કાયદેસર અવગણના કરી શકાય અને તે કલમ કલમ ૩૧-એ દ્વારા સંરક્ષિત છે, તો તે કહેવું મુશ્કેલ છે કે કલમ ૩૨-કે. કે, જે તેના સભ્યોના અન્ય અધિકારોને અસર કર્યા વિના કાયદાના મર્યાદિત હેતુ માટે એક હિંદુ અવિભાજિત પરિવારને વ્યક્તિગત જમીન માલિક સાથે સરખાવે છે, તે કલમ દ્વારા સમાન રીતે સુરક્ષિત નથી. કલમ ૩૨-કે. કે. લાગુ કરવાનો ઉદ્દેશ જમીનમાલિક અને તેના વંશજોને તેમના હિંદુ અવિભાજિત પરિવારની રચનાના કારણે પરિવારના સંયુક્ત

માલિકીમાંથી તેમના પોતાના અધિકારમાં સ્વીકાર્ય વિસ્તારનો દાવો કરતા અટકાવવાનો હતો અને આમ ૩૦ પ્રમાણભૂત એકરથી મોટા કુલ વિસ્તારમાં પોતાને જાળવી રાખવાનો હતો અને તેના દ્વારા વધારાના ક્ષેત્રની વહેંચણીને અટકાવવાનો હતો.[૬૦૮ એફ-એચ]

આ કલમ કૃષિ સુધારા સાથે સંબંધિત નથી તેવી દલીલ સામાન્ય રીતે કાયદાના ઉદ્દેશો અને ખાસ કરીને કલમ ૩૨-કે. કે. ને ધ્યાનમાં રાખીને ભાગ્યે જ ટકાઉ છે. તેવી જ રીતે, આ કલમ હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારના સભ્યના પારિવારિક સંપત્તિના અધિકારોને હરાવવાની અસર ધરાવે છે તેવી દલીલ પણ ટકી શકાતી નથી કારણ કે જમીન માલિક દ્વારા જાળવી રાખવામાં આવેલા સ્વીકાર્ય વિસ્તારમાં તેના અધિકારો અને વધારાના વિસ્તારના સંદર્ભમાં વળતરના તેના અધિકારને આ કલમ દ્વારા સ્પર્શ કરવામાં આવતો નથી. ન તો એવું કહેવું શક્ય છે કે આ કલમ જમીન માલિકના વંશજોના અધિકારોને આવા જમીન માલિકની તરફેણમાં સ્વીકાર્ય અથવા વધારાના વિસ્તારમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં પરિણમે છે. આ કલમ હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારના સભ્યો તરીકે વંશજોના અધિકારો અથવા પરિવારના સંબંધોમાં કોઈ ફેરફારને અસર કરતી નથી, સિવાય કે વંશજોને તેમના દરેક માટે ટોચમર્યાદા વિસ્તારનો દાવો કરવાના તેમના અધિકારથી વંચિત કરવાની હદ સુધી.[૬૦૯ બી-ઈ]

રણજીત સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય ([૧૯૬૫] ૧ એસસીઆર ૮૨) નો નિર્ણય નિર્દેશ કરે છે કે જમીન પર ટોચમર્યાદા નક્કી કરવી અને તેને લગતી જોગવાઈઓ કૃષિ સુધારાનો ભાગ બનશે અને તેથી આવી જોગવાઈઓને કલમ ૩૧-એ નું રક્ષણ મળશે. [૬૦૭ એચ]

દીવાની અપીલીય હકૂમત: ૧૯૬૬ની સિવિલ અપીલ નંબર ૯૨.૧૯૬૩ની લેટર્સ

પેટન્ટ અપીલ નંબર ૧૪૮માં પંજાબ હાઈકોર્ટના ૩૦ મે, ૧૯૬૩ના આદેશ સામે અપીલ.

અપીલકર્તાઓ વતી આર. વી. એસ. મણિ અને એમ. એલ. અગ્રવાલ.

પ્રતિવાદીઓ માટે દીપક દત્ત ચૌધરી અને આર. એન. સચથે.

દરમિયાનગીરી કરનારાઓ માટે એસ. કે. મહેતા અને કે. એલ. મહેતા.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ શેલાટ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાઓ હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારના સભ્યો છે, જેમાં પ્રથમ અપીલકર્તા કર્તા છે. ૨૧ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૬ પહેલા આ પરિવાર પાસે પટિયાલા જિલ્લાના કુરાલી ગામમાં એક એકર જમીન હતી. આ જમીન પ્રથમ અપીલકર્તાના નામે મહેસૂલ રેકૉર્ડમાં હતી. ૨૩ ડિસેમ્બર, ૧૯૫૭ના રોજ પ્રથમ અપીલકર્તાએ નોંધાયેલા ખત દ્વારા ૨૬ પ્રમાણભૂત એકર જમીન બાબુ સિંહ નામના વ્યક્તિને હસ્તાંતરિત કરી હતી. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, તેઓએ ૧૦ એકર જમીનમાં એક બગીચો રોપ્યો હતો. તેમની દલીલ હતી કે ૧૯૫૫ના પેપ્સુ ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ, XIII હેઠળ વધારાની જમીનની ખાતરી કરતી વખતે ઉપરોક્ત ૨૬ પ્રમાણભૂત એકર અને ઉપરોક્ત ૧૦ પ્રમાણભૂત એકરને ધ્યાનમાં લઈ શકાતી નથી. સત્તાવાળાઓ દ્વારા આ બંને દાવાઓને નકારી કાઢવામાં આવ્યા હતા. ૨૦ જાન્યુઆરી, ૧૯૬૧ના તેમના આદેશ દ્વારા પ્રતિવાદી નંબર ૩એ ઉપરોક્ત ૬૪.૩૫ પ્રમાણભૂત એકરમાંથી ૩૪.૩૫ પ્રમાણભૂત એકરને 'વધારાની જમીન' જાહેર કરી હતી. ઉપરોક્ત આદેશ સામે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તેઓએ પ્રતિવાદી નંબર ૧ સમક્ષ પુનરાવર્તન અરજી દાખલ કરી. જ્યારે તે પેન્ડિંગ હતું ત્યારે તેઓએ હાઈકોર્ટમાં રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી. તે રિટ અરજીની પેન્ડિંગ દરમિયાન પંજાબ વિધાનસભાએ ૧૯૬૨નો સુધારો કાયદો, XVI પસાર કર્યો હતો, જેમાં મુખ્ય કાયદામાં કલમ ૩૨-KKનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન સિંગલ જજ, જેમણે રિટ પિટિશનની સુનાવણી કરી હતી, તેમણે જણાવ્યું હતું કે (૧)

અપીલકર્તાઓએ કાયદાકીય સમયગાળાની અંદર ઉપરોક્ત બગીચાનું વાવેતર કર્યું ન હતું તે તારણ એક હકીકત છે અને તેને રિટ પિટિશનમાં પડકારવામાં આવી શકે નહીં અને (૨) ૨૬ પ્રમાણભૂત એકર જમીનના ઉપરોક્ત હસ્તાંતરણને કલમ ૩૨-એફ. એફ. દ્વારા અસર થઈ હતી અને તેથી વધારાની જમીનની ખાતરી કરતી વખતે યોગ્ય રીતે અવગણના કરવામાં આવી હતી. જોકે, ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ મુખ્ય દલીલ કરવામાં આવી હતી કે, ઉપરોક્ત પરિવારની રચના કરનારા ત્રણ અપીલકર્તાઓમાંથી દરેક ૩૦ પ્રમાણભૂત એકર જમીન જાળવી રાખવા માટે હકદાર છે, કારણ કે કુલ માલિકી માત્ર ૬૪.૩૫ પ્રમાણભૂત એકર હતી, તેથી અધિનિયમ હેઠળ હસ્તગત કરવા માટે કોઈ વધારાની જમીન જવાબદાર નથી અને તેથી, ૩૪.૩૫ પ્રમાણભૂત એકર જમીનને વધારાની જમીન તરીકે જાહેર કરતો આદેશ ગેરકાયદેસર હતો. ભગત વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૧ આઈ. એલ. આર. (૧૯૬૩) ૧૬ (૧) પંજાબ ૫૦) માં તેના અગાઉના નિર્ણયને પગલે ઉચ્ચ અદાલત રિટ પિટિશન ચૂકી ગઈ હતી. તે ચુકાદા સામે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલને મર્યાદિત રીતે ફગાવી દેવામાં આવી હતી. પ્રમાણપત્ર દ્વારા હાલની અપીલ ઉપરોક્ત રિટ પિટિશનની બરતરફી સામે નિર્દેશિત છે.

શ્રી મણિની દલીલો આ પ્રમાણે હતી:(૧) કે હિંદુ કાયદા હેઠળ હિંદુ અવિભાજિત પરિવારમાં દરેક સહ-ભાગીદાર જન્મ સમયે આવી સહ-માલિકીની મિલકતનો અધિકાર મેળવે છે અને સંયુક્ત કબજો મેળવવાનો અને તેની સંપૂર્ણ મિલકતનો આનંદ લેવાનો અધિકાર મેળવે છે, કે કલમ ૩૨કેએ આવા સહ-ભાગીદારને તેના મિલકતના અધિકારોથી વંચિત રાખે છે, જેમાં તે જમીનમાલિકના વંશજોના પોતાના માટે સ્વીકાર્ય વિસ્તારનો દાવો કરવાના અધિકારો છીનવી લે છે અને તેમને માત્ર પરિવારના વડામાં નિહિત કરે છે, જેથી કલમ ૧૯ (૧) (એફ) હેઠળ મિલકત રાખવાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન જ નહીં પણ તેની

તરફેલામાં ભેદભાવ પણ થાય. કલમ ૧૪; (૨) કલમ ૩૨-કે. કે. ની અસર એ છે કે જ્યાં અવિભાજિત પરિવાર પાસે જમીન હોય, દરેક વંશજને ૩૦ ધોરણ એકરની ટોચમર્યાદા મળવાને બદલે, માત્ર પરિવારના વડાને ૩૦ ધોરણ એકર મળે છે અને તેથી આ કલમ કલમ ૩૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે; (૩) આ કલમ, માત્ર હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારોને લાગુ પડતી હોવાથી કલમ ૧૫ (૧) નું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે તે માત્ર ધર્મના કારણોસર આવા પરિવારો સાથે હિંદુઓ સિવાયના સમુદાયોમાં અને (૪) અન્ય અવિભાજિત પરિવારો સાથે ભેદભાવ કરે છે. તે કલમને કાયદો ન કહી શકાય કે જેનો ઉદ્દેશ કૃષિ સુધારણા છે અને તેથી, કલમ ૩૧ એ દ્વારા સુરક્ષિત નથી. કલમ ૩૨-કે , જેની માન્યતા આ અપીલમાં મહાભિયોગ કરવામાં આવી છે, તે નીચે મુજબ વાંચે છે:.....

"આ અધિનિયમમાં અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં:.....

(એ) આ અધિનિયમના પ્રારંભની તરત પહેલાં, જમીનમાલિક અને તેના વંશજો હિંદુ અવિભાજિત પરિવારની રચના કરે છે, તો આવા પરિવારની માલિકીની જમીન, આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે, તે જમીન માલિકની જમીન માનવામાં આવશે અને આવા પરિવારના સભ્ય તરીકે કોઈ પણ વંશજ, દાવો કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં કે આવી જમીનના તેના હિસ્સાના સંદર્ભમાં તે તેના પોતાના અધિકારમાં જમીનમાલિક છે.

આ વિભાગ પહેલા એક કાલ્પનિક કથા અને પછી તેનું પરિણામ રજૂ કરે છે. કલ્પના એ છે કે જ્યાં જમીન માલિક અને તેના વંશજો હિન્દુ અવિભાજિત કુટુંબ બનાવે છે, ત્યાં આવા પરિવારની માલિકીની જમીન ગણવામાં આવશે. તે જમીનમાલિકની જમીન આ રીતે ઘડવામાં આવેલી કલ્પના માત્ર કાયદાના હેતુઓ માટે મર્યાદિત છે. કાયદાના હેતુઓ

માટે ફરીથી કાલ્પનિક કથાનું પરિણામ એ છે કે કોઈ પણ વંશજ, આવા પરિવારના સભ્ય તરીકે, દાવો કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં કે આવી જમીનના તેના હિસ્સાના સંદર્ભમાં તે તેના પોતાના અધિકારમાં જમીન માલિક છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આ કલમ જમીન માલિકના વંશજોના અધિકારો પર સીધી પ્રતિકૂળ અસર કરે છે. તે આવા પરિવારને એક એકમ તરીકે જુએ છે, જે જમીનમાલિક અને તેના વંશજોને એક વ્યક્તિગત જમીનમાલિક સાથે સરખાવે છે, જે આવા સમીકરણ દ્વારા પોતાના માટે ટોચમર્યાદા વિસ્તાર રાખવાના અધિકારથી વંચિત રહે છે. પ્રથમ દૃષ્ટિએ, આવી જોગવાઈ કલમ ૧૯ (૧) (એફ) અને કલમ ૩૧નું ઉદ્દંધન કરશે અને કલમ ૧૩ દ્વારા પ્રભાવિત થશે. જોકે, કલમ ૩૧-એ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૧૩માં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, રાજ્ય દ્વારા કોઈપણ સંપત્તિના સંપાદન અથવા તેમાંના કોઈપણ અધિકારો અથવા આવા કોઈપણ અધિકારોના નાબૂદી અથવા ફેરફારની જોગવાઈ કરતો કોઈ કાયદો એ આધાર પર રદબાતલ માનવામાં આવશે નહીં કે તે કલમ ૧૪, ૧૯ અથવા ૩૧ દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ અધિકારો સાથે અસંગત છે અથવા છીનવી લે છે અથવા તેમાં ઘટાડો કરે છે. જો, તેથી, કલમ ૩૨-KK કલમ ૩૧-A ના અવકાશમાં આવે છે, તો તે દેખીતી રીતે તે હેઠળ સુરક્ષિત છે અને કલમની માન્યતાને કલમ ૧૪, ૧૯ અથવા ૩૧ હેઠળના કોઈપણ અધિકારોનું ઉદ્દંધન કરવાના આધારે કોઈપણ પડકારથી આગળ મૂકવામાં આવે છે.

કે. કે. કોચુની વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્ય (૧ [૧૯૬૦] ૩ એસ. સી. આર. ૮૮૭) માં, આ અદાલતે નિર્ધારિત કર્યું હતું કે કલમ ૩૧-એ યોગ્ય રીતે કૃષિ સુધારાની કલ્પના કરે છે અને 'એસ્ટેટ' તરીકે ઓળખાતા કાર્યકાળમાં માલિકી અને અન્ય વિવિધ પ્રકારના ગૌણ અધિકારોના સંપાદન, નાબૂદી અથવા ફેરફારની જોગવાઈ કરે છે અને તે ફક્ત તે હેતુ માટે

જ હોવી જોઈએ અને તે તેના સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ. અદાલતે એવું માન્યું હતું કે ત્યાં આક્ષેપ કરાયેલ કાયદો કોઈ પણ કૃષિ સુધારાનો વિચાર કરતો નથી અથવા મકાનમાલિકો અને ભાડૂતો વચ્ચેના અધિકારોનું નિયમન કરવાનો પ્રયાસ કરતો નથી અથવા તમામ લાક્ષણિકતાઓને અકબંધ રાખીને જન્મ અધિકારને લગતા કોઈપણ અધિકારોમાં ફેરફાર અથવા નાબૂદ કરવાનો પ્રયાસ કરતો નથી અને તેથી તે કલમ ૩૧-A ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતો નથી. રણજીત સિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય પંજાબ (૨ [૧૯૬૫] ૧ એસ. સી. આર. ૮૨) માં, આ અદાલતે તે નિર્ણયના અવકાશને ધ્યાનમાં લીધો હતો અને જણાવ્યું હતું કે કલમ ૩૧-એ માં 'વર્ડ એસ્ટેટ' શબ્દને ઉદાર અર્થ આપવો જોઈએ અને ૧૯૪૮થી અને ત્યારબાદ પસાર થયેલા પંજાબ એકીકરણ કાયદાઓ દ્વારા પ્રસ્તાવિત ફેરફારોને ગ્રામીણ વિસ્તારોના આયોજન અને ખાલી અને નકામી જમીનના ઉત્પાદક ઉપયોગની સામાન્ય યોજનામાં સામેલ કરવામાં આવ્યા હતા, કે જો કૃષિ સુધારા સફળ થવાના હોય, તો માત્ર જમીનવિહોળાઓને જમીનની વહેંચણી પૂરતું નથી, કે ગ્રામીણ અર્થતંત્ર અને પરિસ્થિતિઓનું યોગ્ય આયોજન હોવું જોઈએ અને એવી યોજના કે જે ગામડાઓને આત્મનિર્ભર બનાવે છે. પર્યાપ્તને મોટા સુધારાઓના ભાગ તરીકે ગણી શકાય નહીં, જેમાં માલિકીનું એકીકરણ, જમીન પર છત નક્કી કરવી, વધારાની જમીનની વહેંચણી અને ખાલી અને નકામી જમીનનો ઉપયોગ કરવાનું વિચારવામાં આવે છે. અન્ય નક્કી થયેલા કેસોનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી નથી કારણ કે આ નિર્ણય સ્પષ્ટપણે નિર્દેશ કરે છે કે જમીન પર ટોચમર્યાદા નક્કી કરવી અને તેને લગતી જોગવાઈઓ કૃષિ સુધારાનો ભાગ બનશે અને તેની રચના કરશે અને તેથી આવી જોગવાઈઓને કલમ ૩૧-એ નું રક્ષણ મળશે.

આ કાયદાની જોગવાઈઓની સંક્ષિપ્ત રૂપરેખા આ કાયદો પસાર કરવામાં અને તેમાં સમયાંતરે સુધારો કરતી વખતે વિધાનસભાના મનમાં રહેલા ઉદ્દેશો અને નીતિને દર્શાવશે.

આ કાયદો જાહેર કરે છે કે તે ભાડૂત અને કૃષિ જમીન સંબંધિત કાયદામાં સુધારો કરવા અને તેને એકીકૃત કરવા અને જમીન સુધારાના ચોક્કસ પગલાં પૂરા પાડવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૩ "સ્વીકાર્ય મર્યાદા" ને ૩૦ પ્રમાણભૂત એકર જમીન તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. કલમ ૫ એ અધિકૃત કરે છે કે, જે જમીન માલિક માન્ય મર્યાદા કરતાં વધુ જમીન ધરાવે છે, તે પોતાની માલિકીની જમીનમાંથી વ્યક્તિગત ખેતી માટે કોઈપણ હિસ્સો અથવા જમીનના હિસ્સા ની પસંદગી કરી શકે છે, જે કુલ માન્ય વિસ્તાર કરતાં વધુ ન હોય. પ્રકરણ III ભાડૂતોના અધિકારો માટે જોગવાઈ કરે છે અને તેમાં કલમ ૭ જણાવે છે કે કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર અથવા તેમાં નિર્ધારિત કોઈપણ આધારો સિવાય કોઈ પણ ભાડૂતને સમાપ્ત કરવામાં આવશે નહીં. કલમ ૭-એ એવા કિસ્સાઓમાં ભાડાપટ્ટા સમાપ્ત કરવા માટે વધારાના આધારો મૂકે છે જેમ કે જ્યાં ભાડાપટ્ટા ધરાવતી જમીન જમીનમાલિક દ્વારા તેની વ્યક્તિગત ખેતી માટે અનામત રાખવામાં આવી હોય અથવા જ્યાં જમીનમાલિક ૩૦ પ્રમાણભૂત એકર કે તેથી ઓછી જમીન ધરાવે છે અને જમીન માન્ય મર્યાદામાં આવે છે. કલમ ૮ ભાડૂત દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર ભાડાની મહત્તમ રકમ પૂરી પાડે છે. પ્રકરણ IV કલમ ૨૬ માં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો અનુસાર નિર્ધારિત વળતર ચૂકવતા આવા ભાડૂત પર ભાડૂત દ્વારા સંપાદન અથવા માલિકીના અધિકારો સાથે સંબંધિત છે. પ્રકરણ IV-A, જે ૧૯૫૬ના અધિનિયમ ૧૫ દ્વારા ઉમેરવામાં આવ્યું હતું, તે જમીન પરની ટોચમર્યાદા અને વધારાની જમીનના સંપાદન અને નિકાલ સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩૨-એ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ જમીન માલિક અથવા ભાડૂત તરીકે માન્ય મર્યાદા કરતાં વધુ જમીન ધરાવવા અથવા ધરાવવા માટે હકદાર રહેશે નહીં. કલમ ૩૨-બી જમીન માલિક અથવા ભાડૂત તરીકે જમીનની માલિકી ધરાવતી અથવા માલિકી ધરાવતી વ્યક્તિને કલેક્ટરને તેની તમામ જમીનની વિગતો આપીને વળતર આપવા માટે ફરજ પાડે છે અને તેમાં તેની જમીનની પસંદગી જે તે જાળવી રાખવા

માંગે છે તે માન્ય મર્યાદાને ઓળંગતી નથી અને જમીન કે જેના સંદર્ભમાં તે ટોચમર્યાદામાંથી મુક્તિ હોવાનો દાવો કરે છે. કલમ ૩૨-ડી મુજબ કલેક્ટરને ઉપરોક્ત વળતરમાં આપવામાં આવેલી માહિતીના આધારે એક ડ્રાફ્ટ સ્ટેટમેન્ટ તૈયાર કરવા નિર્દેશ આપે છે, જેમાં આવી વ્યક્તિની માલિકીની અથવા તેની પાસે રહેલી જમીનનો કુલ વિસ્તાર અને તેના દ્વારા માન્ય મર્યાદાના રૂપમાં પસંદ કરાયેલી જમીન, તેના દ્વારા દાવો કરાયેલ મુક્તિ અને વધારાનો વિસ્તાર દર્શાવવામાં આવે છે. કલમ ૩૨-ઈ એવી જોગવાઈ કરે છે કે જમીન માલિક અથવા ભાડૂતના વધારાના વિસ્તારના કિસ્સામાં જે સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં સમાવિષ્ટ નથી, તે વિસ્તારનો કબજો રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેવામાં આવે તે તારીખે રાજ્ય સરકાર દ્વારા જાહેર હેતુ માટે હસ્તગત કરવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે. કલમ ૩૨-એફ કલેક્ટરને જમીન માલિક અથવા વધારાના વિસ્તારનો કબજો ધરાવતા ભાડૂતને નિર્ધારિત સમયની અંદર તેનો કબજો પહોંચાડવાનો નિર્દેશ આપવા માટે અધિકૃત કરે છે. કલમ ૩૨-એફ. એફ. પૂરી પાડે છે કે ૨૧ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૬ પછી જમીનનું કોઈ હસ્તાંતરણ અથવા અન્ય હસ્તાંતરણ રાજ્ય સરકારના વધારાના વિસ્તારના અધિકારને અસર કરશે નહીં, જેના માટે તે હકદાર હશે પરંતુ આવા સ્થાનાંતરણ અથવા સ્વભાવ માટે કલમ ૩૨-જી એવા સિદ્ધાંતો દર્શાવે છે કે જેના પર વધારાના વિસ્તારના સંદર્ભમાં વળતર નક્કી કરવાનું છે. કલમ ૨૩-જે આવા વધારાના વિસ્તારના નિકાલ સાથે સંબંધિત છે. ઉપર લખેલી કલમ ૩૨-કે. કે. ને ૧૯૬૨ના પંજાબ અધિનિયમ XVI દ્વારા કાયદામાં સામેલ કરવામાં આવી હતી.

આ જોગવાઈઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ કાયદાના ઉદ્દેશો આ પ્રમાણે છે:((ક) ભાડૂતોના અધિકારોને સુરક્ષિત કરવા માટે, (ખ) જમીનમાં માલિકીના અધિકારોના સંપાદન માટે ભાડૂતને જોગવાઈ કરવા માટે, (ગ) ૩૦ પ્રમાણભૂત એકરની સ્વીકાર્ય

મર્યાદા માટે જોગવાઈ કરવા માટે, (ઘ) વધારાના વિસ્તારો હસ્તગત કરવા માટે અને તેમને જમીનવિહોણા વ્યક્તિઓ સહિત અમુક વર્ગના વ્યક્તિઓમાં વહેંચવા માટે, અને (ડ) ભાડૂતો દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર નિયત દરે વળતરની જોગવાઈ કરવા માટે અને સરકાર દ્વારા વધારાની જમીન હસ્તગત કરવા માટે આ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંત એ છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ, પછી તે જમીન માલિક હોય કે ભાડૂત, તેની પાસે સ્વીકાર્ય વિસ્તાર કરતાં વધુ જમીન હોવી જોઈએ નહીં જેથી વધારાની જમીન સમાજના વધુ જરૂરિયાતમંદ વર્ગોમાં વહેંચી શકાય. આ સિદ્ધાંતને અનુસરીને આ કાયદો બે સારાંશ મૂકે છે, એટલે કે, (૧) ચોક્કસ તારીખ પછી જમીનમાલિક દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈ પણ હસ્તાંતરણ અથવા સ્વભાવને માન્યતા ન આપવી કારણ કે અન્યથા વધારાની જમીનની વહેંચણીની યોજના નિષ્ફળ જશે, અને (૨) વ્યક્તિગત જમીનમાલિક અને જમીનમાલિક અને તેના વંશજો ધરાવતા હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારની બરાબરી કરવી જેથી બંને એકમો માત્ર ૩૦ પ્રમાણભૂત એકરના સ્વીકાર્ય વિસ્તારને જ ધરાવવા માટે હકદાર હોય. અમારા મતે, એવું ન કહી શકાય કે કલમ ૩૨-કે. કે. કલમ ૩૧-એ ના અર્થમાં સંપત્તિ સાથે સંબંધિત છે અને તે કૃષિ સુધારા સાથે સંબંધિત છે. કોચુનીના કેસમાં (૧ [૧૯૬૦] ૩ એસ. સી. આર. ૮૮૭) નિર્ણય, તેથી, અપીલકર્તાઓનો લાભ લઈ શકતો નથી.

પ્રીતમ સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૨ [૧૯૬૭] ૨ એસસીઆર ૫૩૬) માં, આ અદાલતે કલમ ૩૨-એફએફની માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે તે કલમ ૧૯ હેઠળ કોઈપણ પડકાર સામે કલમ ૩૧-એ દ્વારા સુરક્ષિત છે. જો વધારાની જમીનની ખાતરી કરવા અને રાજ્ય દ્વારા આવી વધારાની જમીનના સંપાદનના હેતુ માટે કલમ ૩૨એફએફ હેઠળ જમીનના હસ્તાંતરણ અથવા વિતરણની માન્ય અવગણના કરી શકાય અને તે કલમ ૩૧-એ દ્વારા સંરક્ષિત છે, તો તે કહેવું મુશ્કેલ છે કે શા માટે કલમ

૩૧-એ હેઠળ જમીનનું હસ્તાંતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. ૩૨-કે. કે., જે ઉપરોક્ત મુજબ, તેના સભ્યોના અન્ય અધિકારોને અસર કર્યા વિના કાયદાના મર્યાદિત હેતુ માટે એક હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારને વ્યક્તિગત જમીન માલિક સાથે સરખાવે છે, તે કલમ દ્વારા સમાન રીતે સુરક્ષિત નથી. કલમ ૩૨-કે. કે. લાગુ કરવાનો ઉદ્દેશ જમીનમાલિક અને તેના વંશજોને તેમના હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારની રચનાના કારણે પરિવારના સંયુક્ત માલિકીમાંથી તેમના પોતાના અધિકારમાં સ્વીકાર્ય વિસ્તારનો દાવો કરતા અટકાવવાનો હતો અને આમ ૩૦ પ્રમાણભૂત એકરથી વધુના કુલ વિસ્તારમાં પોતાને જાળવી રાખવાનો હતો અને તેના દ્વારા વધારાના વિસ્તારની વહેંચણી અટકાવવાનો હતો. આવી જોગવાઈના ફાયદા અને ગેરફાયદા વિશે બંને બાજુએ ઘણું કહી શકાય. અપીલકર્તાઓ કદાચ દલીલ કરી શક્યા હોત કે આવી જોગવાઈ ગેરવાજબી પ્રતિબંધ સમાન છે. પરંતુ આવી દલીલને કલમ ૩૧ એ દ્વારા રદ કરવામાં આવી છે અને આઈસી ગોલક નાથ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ (૧ [૧૯૬૭] ૨ એસસીઆર ૭૬૨) માં તાજેતરના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને તે કલમની માન્યતાને પડકારવાનું હવે શક્ય નથી.

આ કલમ કૃષિ સુધારા સાથે સંબંધિત નથી તેવી દલીલ સામાન્ય રીતે કાયદાના ઉપરોક્ત ઉદ્દેશો અને ખાસ કરીને કલમ ૩૨-કે. કે. ને ધ્યાનમાં રાખીને ભાગ્યે જ ટકાઉ છે. તેવી જ રીતે, આ કલમ હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારના સભ્યના પારિવારિક સંપત્તિના અધિકારોને હરાવવાની અસર ધરાવે છે તેવી દલીલ પણ ટકી શકાતી નથી કારણ કે જમીન માલિક દ્વારા જાળવી રાખવામાં આવેલા સ્વીકાર્ય વિસ્તારમાં તેના અધિકારો અને વધારાના વિસ્તારના સંદર્ભમાં વળતરના તેના અધિકારને આ કલમ દ્વારા સ્પર્શ કરવામાં આવતો નથી. ન તો એવું કહેવું શક્ય છે કે 'આ કલમ જમીન માલિકના વંશજોના અધિકારોને આવા જમીન માલિકની તરફેણમાં સ્વીકાર્ય અથવા વધારાના વિસ્તારમાં

ટ્રાન્સફર કરવામાં પરિણમે છે. આ કલમ હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારના સભ્યો તરીકે વંશજોના અધિકારો અથવા પરિવારના સંબંધોમાં કોઈ ફેરફારને અસર કરતી નથી, સિવાય કે વંશજોને તેમના દરેક માટે ટોચમર્યાદા વિસ્તારનો દાવો કરવાના તેમના અધિકારથી વંચિત કરવાની હદ સુધી કલમ ૩૨-કે. કે. ની માન્યતા અંગેની દલીલ નિષ્ફળ થવી જોઈએ.

આગળની દલીલ એ હતી કે આ કલમ ૧૫નું ઉદ્દેશન કરે છે કારણ કે તેને માત્ર હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારો સુધી મર્યાદિત કરીને તે માત્ર ધર્મના આધારે આવા પરિવારો બનાવતા વંશજો સાથે ભેદભાવ કરે છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પંજાબમાં પરંપરાગત કાયદો બિન-હિન્દુ વ્યક્તિઓમાં સંયુક્ત અને અવિભાજિત પરિવારોને પણ માન્યતા આપે છે અને આ કલમ માત્ર હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારોને જ અસર કરે છે, તેથી તે કલમ ૧૫નું ઉદ્દેશન કરે છે. આ વિવાદના સમર્થનમાં રેઝીગનના ડાયજેસ્ટ ઓફ કસ્ટમરી લૉ, ૧૪ મી એડ. પીપી.૩૫ પંજાબના અમુક જિલ્લાઓમાં મુસ્લિમોના અમુક વર્ગોમાં અવિભાજિત પરિવારની સંસ્થા અસ્તિત્વમાં છે તે દર્શાવવા માટે ૩૬ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. બનારસી દાસ વિરુદ્ધ સંપત્તિ કર અધિકારી (૨ [૧૯૬૫] ૫૬ ITR ૨૨૪) અને મમ્મદ કેવી વિરુદ્ધ સંપત્તિ કર અધિકારી (૩ [૧૯૬૬] ૫૦ ITR ૭૩૭) ના નિર્ણયોમાંથી પણ સમર્થન માંગવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ પ્રશ્ન એ હતો કે શું હિન્દુ અવિભાજિત પરિવારને સંપત્તિ કર અધિનિયમ, ૧૯૫૭ ના હેતુઓ માટે બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૫૬ માં 'વ્યક્તિઓ' શબ્દની અંદર અપનાવવામાં આવે છે. પછીનો નિર્ણય કલમ ૧૫ હેઠળના પ્રશ્નને સ્પર્શતું નથી. તેથી, બેમાંથી કોઈ પણ નિર્ણય મદદ કરી શકશે નહીં. બીજી બાજુ, ભગત વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૪ આઈ. એલ. આર. [૧૯૬૩] ૧૬ (૧) પંજાબ ૫૦૦) ના કેસમાં પંજાબની ઉચ્ચ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે કલમ ૩૨-કે. કે. ધર્મના આધારે કોઈ ભેદભાવ પેદા

કરતી નથી. વર્તમાન કેસમાં, શ્રી મણિ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલનો કોઈ નિર્ણાયક જવાબ આપવો શક્ય નથી કારણ કે પ્રથમ રિટ પિટિશનમાં આવો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો અને બીજું કારણ કે અપીલકર્તાઓએ અમારી સમક્ષ પૂરતો ડેટા રજૂ કર્યો નથી જેથી અમે પ્રશ્નમાં જઈ શકીએ. તેથી, અમે તે દલીલની તપાસ કરવાનું ટાળીએ છીએ.

અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને ખર્ચ સાથે રદ કરવામાં આવે છે.

અરજી ફગાવી દેવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.